

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 2, Sayı: 5, Eylül 2016, s. 25-42

Doç. Dr. Sevgi TÜZÜN RAD

Mersin Üniversitesi, Erdemli Meslek Yüksekokulu, sevgituzun.rad@gmail.com

Seda ALTİKULAÇ

Mersin Üniversitesi, Erdemli Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, İşletme Bilgi Yönetimi Bölümü, atk.seda@hotmail.com

MİKRO KREDİ KULLANIMININ KADINLAR ÜZERİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ; MERSİN İLİ

Özet

Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınma yaklaşımı olarak mikro finans kullanılmaktadır. Mikro finans kuruluşlarının hizmetlerinin büyük kısmını mikro krediler oluşturmaktadır. Mikro kredi, müşterilerinin yaşamında hem ekonomik hem de sosyal değişimler yaratmaktadır. Bu çalışmada mikro kredi kullanımının kadınlar üzerindeki kişisel ve sosyo-ekonomik etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada; Araştırma evreni, Mersin Grameen Bankası Mikro Finans Şubesi'nden mikro kredi kullanan kadınlardır. Mikro kredi kullanan 8 grup (40 kişi) örnek hacmi olarak belirlenmiştir. Mikro krediyi hane geliri düşük, evli ve çoğunlukla ilkökul mezunu kadınların kullandığı belirlenmiştir. Kadınların mikro kredi ile yaptıkları işlerin geleneksel işler ve çalışma mekanlarının ev olduğu saptanmıştır. Ayrıca mikro kredi kullanan kadınların hane gelirinde artış olduğu ve sosyal konumlarında pozitif değişimler olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mikro finans, mikro kredi, kadın, Türkiye, Mersin.

SOCIO - ECONOMIC IMPACT OF MICRO CREDIT ON WOMEN CREDIT USERS; CASE OF MERSIN

Abstract

Micro credit are widely used in economic development and specifically in developing countries. Micro credits constitute a major part of services provided by

Micro Finance establishments. Micro credits have proved to have both economic and social impacts on lives of credit users. In this context socio-economic impact of micro credits on women credit users was investigated in this survey. Women using microcredit from Mersin Grameen Bank, Micro Finance branch constituted the survey population of this research. Eight groups (40 persons) were identified as the sample population size.

Micro credits were used by low-income, married and generally women with elementary education. Micro loans were found to be used in traditional jobs done at home. It was also found that there was an increase in household income of women using micro loans. Micro credits had also a positive impact on social status of credit users.

Keywords: Micro finance, micro credit, women, Turkey, Mersin.

1. GİRİŞ

Geleneksel finans sektöründen çoğunlukla varlıklı insanlar yararlanmaktadır. Bu nedenle yoksul ve dezavantajlı kimselerin de finansal hizmetlere erişimi için farklı bir sistemin kurulması gerekmiştir (Benmayor, 2016). Tayland'ın kırsal alanında yapılan bir çalışmada; hane halkının üçte birinin mevcut geçinme biçimini değiştirmek ve kendi işine sahip olmak istedikleri, ancak finansal kaynaklara erişimdeki sıkıntı nedeniyle bu amaçlarına ulaşamadıkları ifade edilmiştir (Paulsen ve Townsend, 2005). Bu bağlamda; mikro finans kuruluşları, bankacılık sisteminden hizmet alamayan veya eksik hizmet alan insanlar için son derece önemlidir. Mikro finans kuruluşları düşük gelirli veya yoksullara etkin bir erişim sağlayarak; yoksul kesimlerin sermaye ihtiyacını karşılamak suretiyle üretim sürecine dahil etmektedir (Ledgerwood, 1999). Sermayeye erişim, ekonomik kalkınma ve yoksulluğu ortadan kaldırmak için gerekli girdilerden biridir (Ledgenwood and Gibson, 2013).

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda mikro finans faaliyetleri, yoksulluk (Türk ve Ünlü, 2016) ve kadınlarla ilişkilendirilmiştir (Ledgerwood, 1999; Bayraktutan ve Akatay, 2012; Ateş ve Ögütoğulları, 2012; Ören ve ark., 2012). Nitekim Hindistan'ın kırsal kesimlerinde finansal erişimin % 1 artırılması ile yoksulluğun % 0,34 düştüğü tespit edilmiştir (Merkez Bankası, 2011:4). Nitekim Mody (2000) en büyük 32 mikro finans kuruluşunu değerlendiren çalışmasında; bu kuruluşlarının müşterilerinin %80'inin kadınlardan oluştuğunu belirtmiştir. Kadın ve mikro finans hakkında genel olarak kabul edilen görüş, Gramen banka deneyimlerine dayalıdır. Grameen tipi mikro kredi programları Asya'dan Afrika'ya, Avusturalya'dan Amerika ve Avrupa'nın birçok ülkesinde uygulama alanı bulmuştur (ITO, 2004:68).

Yapılan ampirik çalışmalar, uygun finansal hizmetlerin hane halkı refahının artırılması ve küçük girişimcilik faaliyetlerine destek olmada yardımcı olduğunu göstermektedir (Ledgenwood and Gibson, 2013). Mikro finans kuruluşlarının hizmetlerinin büyük bölümünü mikro kredi oluşturmaktadır. Mikro kredi uygulamaları istihdam yaratması, dezavantajlı

grupların (yoksullar, kadınlar, engelliler) işgücüne katılımı için önemlidir (Ateş ve Ögütoğulları, 2012).

Cohen (2002) çalışmasında nitel ve nicel araştırmalarda aşırı yoksullara verilen kredilerin başarıya ulaşmadığını yoksulluk sınırı çevresinde kümelenen bir gruba verildiğinde başarı sağlama olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmiştir (Güneş, 2010:94). Todd tarafından Filipinler’de (2000) ve Dunn tarafından Peru’da (2001) yapılan çalışmalarda; mikro kredinin yararlanıcılarını yoksulluktan kurtaramadığı, ancak hane halkının durumlarında az da olsa iyileşme sağladığını belirtmişlerdir. Pitt ve Khandker tarafından 1996 ve 1998 yıllarında Bangladeş’te yapılan çalışmada da; kadınlara kullanılan mikro kredilerin kız çocuklarının okula gönderilmesini etkilediğini ve toplam hane halkı tüketim harcamalarını artırdığını saptamışlardır. Ancak Morduch 1998, 1999 ve 2000 yıllarındaki araştırmalarında; mikro kredilerin, gerek hane halkı tüketiminde gerekse kız çocuklarının okula gönderilmesinde anlamlı artışlar ortaya çıkarmadığını belirtmiştir (Güneş, 2010). Khandker et.al. (1995) çalışmalarında, kadına verilen kredi %100 artırıldığında, hanenin gıda dışındaki harcamalarının %5 arttığını, erkeğin ise aynı harcamayı %2 artırdığını vurgulamışlardır.

Adaman ve Bulut (2005) tarafından Diyarbakır’da yapılan çalışmada, mikro kredinin çoğunlukla kadınlara verildiğini, ancak kredinin kullanımında kadınların rolünün oldukça sınırlı kaldığını belirtmişlerdir. Kadınların mikro kredinin alınmasında aracı rolü oynadıklarını kadın yoksulluğunun azaltılması ve kadının toplumsal statüsünün artırılması varsayımının Diyarbakır’da işlemediğini ifade etmişlerdir (Güneş, 2010: 86-89). Mersin’de kadın girişimciler üzerine yapılan çalışmada; kadınların %70’inin kuruluş aşamasında güvensizlik, prosedürlerin zorluğu gibi nedenlerle banka kredisine başvuramadıkları ve %60’ının ise işletmelerinde sermaye sıkıntısı çektikleri belirtilmiştir (Can ve Karataş, 2007:253). Bu durumda, işletmenin gerek kuruluş aşamasında ve gerekse faaliyet döneminde mikro finansman sisteminin önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 1. Mikro finans uygulamalarının etkileri

Ekonomik Etkiler	Sosyo-politik ve kültürel etkileri	Kişisel ve/veya psikolojik etkileri
-İşletme düzeyinde -Gelir içindeki net kazanç -Hane halkı ve toplumun refah düzeyi -Gelirin ve ekonomik kaynakların korunmasına pozitif etkisi	-Ortak hareket edebilme güdüsü -Güç (statü) ilişkilerinde değişim -Hane halkı düzeyinde güç (varlık) ve karar almayı yeniden düzenleme -Çocukların beslenmesi ve eğitiminde değişim	-Hane halkı veya toplumda daha fazla itibar -Özgüven

Kaynak: Ledgerwood, (1999: 41-48).

Mikro finans uygulamaları özellikle mikro kredi, müşterilerinin yaşamında hem ekonomik hem de sosyal değişimler yaratmaktadır. Mikro finans uygulamalarının ekonomik, sosyo-kültürel ve kişisel etkileri Tablo 1’de verilmiştir.

Mikro finans uygulamalarının işletme, hane halkı ve kişisel düzeydeki yaygın etkileri de Tablo 2’de verilmiştir. Ouma and Rambo(2013:2)’nin belirttiği gibi; mikro finans uygulamalarından yararlanmak kadınlarda doğum kontrolünü teşvik etme, aile içi şiddeti azaltma, kişilere özgüven sağlama gibi sosyal işlevler üstlenmektedir.

Mikro krediye ilişkin yapılan çalışmalarda ortaya koyulan sonuçlar iyimser olmakla birlikte; mikro kredinin gerek kadınlar/müşteriler gerekse ekonomi üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik nicel ve nitel araştırma sayısı yetersizdir (Güneş, 2010). Bu bağlamda; Mersin İli’nde yürütülen bu çalışma ile; Türkiye Gramen Mikro Finans Programı’ndan yararlanarak mikro kredi kullanan, gelir düzeyi düşük kadınların;

- Sosyo-ekonomik özelliklerinin belirlenmesi,
- Mikro kredi kullanma amaçlarının belirlenmesi,
- Mikro kredinin kullanıldığı iş kollarının belirlenmesi,
- Mikro kredi kullanımında karşılaşılan sorunların belirlenmesi,
- Mikro kredi kullanımının kişisel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 2. Mikro Finans Uygulamalarının En Yaygın Etkileri

İşletme düzeyinde	Hane halkı düzeyinde	Kişisel düzeyde
Ürün	Gelir -Uzmanlaşma -Çeşitlendirme	Kadının güçlenmesi -Finansal ve diğer kaynaklar üzerindeki kontrol -Doğum kontrolü
Varlık (mal) biriktirme	Varlık biriktirme	Çocuklar
Risk yönetimi	Tasarruf	-Yaşam oranı
Teknoloji	Tüketim	-Sağlık ve beslenme
İstihdam	-Gıda	-Eğitim
Yönetim	-Gıda dışı	-Ekonomik yarar
Pazar		
Gelir		

Kaynak: Ledgerwood, (1999:58) and Ouma&Rambo (2013)

2. MİKRO FİNANS ve TÜRKİYE'DE MİKRO KREDİ UYGULAMALARI

2.1. Mikro finans

Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınma yaklaşımı olarak mikro finans kullanılmaktadır. Mikro finans kuruluşları, yetersiz ya da hiç hizmet verilmeyen grubun, finansal ihtiyaçlarını karşılayarak, bir ülkenin kalkınma amaçlarını gerçekleştirmeye aracılık etmesi bakımından son derece önemlidir. Mikro finans kuruluşlarının kalkınma amaçları şunlardır (Ledgerwood, 1999:33): i.Yoksulluğu azaltmak, ii.Kadınları veya diğer dezavantajlı grupları güçlendirmek, iii.İstihdam alanları yaratmak, iv.Mevcut işletmelerin büyümesine veya faaliyetlerini çeşitlendirmesine yardımcı olmak, v.Yeni işletmelerin kurulmasını teşvik etmek.

Mikro finans kuruluşları, kurumsal gelişim hizmetleri sağlamaktadır. Yoksa beceri eğitimi ve pazarlama, sosyal hizmetler, okuma-yazma eğitimi ve sağlık vb. konular mikro finans tanımında yer almazlar. Mikro finans faaliyetleri aşağıdaki konuları kapsamaktadır (Ledgerwood, 1999:1-2):

- Küçük ölçekli krediler,
- Kredi ve yatırımları değerlendirme
- Grup garantileri veya zorunlu tasarruflar
- Geri ödemeye dayalı daha büyük ölçekte kredilere erişim,
- İzleme ve kolaylaştırılmış geri ödeme,
- Güvenli ürün sağlama.

Mikro finans kuruluşlarının hizmetlerinin büyük kısmını mikro krediler oluşturmaktadır. Mikro kredi, resmi finans kuruluşlarından yararlanamayan yoksul kimselerin istihdama katılmaları ve çok küçük işletmesi olan bireylerin işletmelerini büyütmelerine yardımcı olmak için, çok küçük miktarlarda kredi (mikro kredi) verilmesidir (Türk ve Ünlü, 2016).

Tablo 2.1.1'de finansal tedarikçiler ve müşteriler ile bunları etkilen faktörler verilmiştir. Mikro finans kuruluşları sivil toplum örgütleri, kredi kooperatifleri, kredi birlikleri, hükümet bankaları, ticari bankalar veya banka dışı finansal kuruluşlar olabilmektedir.

Tablo 2.1.1. Bir Ülkede Mikro Finans Sistemi

Finansal kaynak tedarikçileri	Faktörler	Müşteriler
Resmi kurum	1. Finansal sektör politikaları ve yasal çevre	- Kadın
Yarı resmi kurum	- Sınırlı faiz oranı	- Mikro girişimciler
Gayri resmi kurum	- Hükümet kontrolü	- Küçük çiftçiler
	- Mali sözleşme uygulama	- Topraksız ve küçük ölçekli işletmeler
	2. Finansal sektör kuralları ve denetimi	- Yeniden yerleştirilen kişiler
	3. Ekonomik ve sosyal politika	- Yerel kişiler
	- Ekonomik istikrar	- Düşük gelirli kişiler
	- Yoksulluk düzeyi	
	- Hükümet politikaları	

Kaynak: Ledgerwood (1999:11).

Mikro finans hizmetlerinden yararlanan müşteri kitlesi analiz edildiği zaman çoğunlukla bu kişilerin kendi adına evde üretim yapan kadınlar olduğu görülmektedir. Kırsal alanda bu hizmetlerden faydalananlar temel olarak üç kategoriye ayrılabilirler: küçük çiftçiler, kendi hesabına küçük işletmeleri olan veya küçük boyutta esnaflık yapan kişiler. Kentel alanlarda mikro finans hizmetlerinden yararlanan veya yararlanabilecek hedef kitle ise ekonominin kent düzeyinde çeşitlenmesi nedeniyle daha fazla sayıdadır ve özellikle şu kategorilerden oluşmaktadır. Dükkân sahipleri, küçük boyutlu işletmelerinde hizmet sunan esnaf ve zanaatkarlar (Gökyay, 2008).

Ledgerwood (1999: 38-41) mikro finans kuruluşlarının başarısında; kent veya kırsal alana dayalı hedef pazarın seçiminin önemli olduğunu belirtmiştir. Kentel alana dayalı hedef pazarın seçimi mikro finans kuruluşlarının başarısını artırırken; kırsal alana dayalı hedef pazar seçiminde yoksul hanelere daha etkili bir şekilde ulaşmak mümkün olmaktadır (Tablo 2.1.2).

Tablo 2.1.2. Coğrafi Açıdan Hedef Pazarların Avantaj ve dezavantajları

Kent	<ul style="list-style-type: none"> - Müşteriler için daha düşük işlem maliyeti gerçekleşir. - Müşterilerin okur-yazar olacağı beklentisi yüksektir. - Geri ödeme potansiyelin yüksek olacağı beklentisi vardır. - Resmi finansal kurumlarla ilişki kurmak mümkündür. Çünkü kent müşterileri fiziksel olarak resmi bankalara daha yakındır ve bankalara ulaşmaları daha kolaydır. - Daha gelişmiş yerel altyapı ve daha çeşitli pazarlar vardır.
Kır	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomik çeşitlilik daha azdır. - İklim nedeniyle risk daha yüksektir. - Resmi finansal kurumların şubesi yoktur. Müşteriler, sorunlarını çözmek istediğinde şubeye erişmek zordur. - Altyapısı yetersiz ve dağınık nüfus yapısı vardır. - Pazara uzaktır.

Kaynak: Ledgerwood (1999:38-41).

Kadın yoksulluğunun belirleyici iki özelliği vardır. Buvinic'e göre bu özellikler kadının; işgücü piyasasındaki konumu ve eğitim olanaklarından yararlanma durumudur. Kadınların işgücü piyasasına katılımının düşük olması ve eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamaları nedeniyle kadınların mesleki becerilerinin eksik olması (Şener, 2009), kadınları, toplumda dezavantajlı yapmaktadır. Bu nedenle kadınlar, mikro finans kuruluşlarının özel ilgi alanındadır. Çünkü kadınlar, geleneksel rollerini yerine getirdiğinden (ev hanımı, anne rolleri); ev yükümlülükleri fazladır (çocukları büyütme, eğitim, sağlık, beslenme, ev işleri, yaşlılara bakım vb), evlerinin dışında çalışma olanakları azdır. Kadınların karşı karşıya olduğu sosyal ve kültürel, ekonomik, finansal ve yasal engeller, kadınların finansal hizmetlere erişimlerini zorlaştırmaktadır (Ledgerwood and Gibson, 2013). Kadınların teminat gösterebilecekleri mal-mülkleri sınırlı ve tamamlayıcı kaynakları az ve genellikle hane geliri üzerinde kontrolü olmadığından; ticari bankalar kredi vermek istemezler. Bununla birlikte, finansal sistemler yazılı sözleşmelere bağlı olduğundan; kadınların düşük okur-yazarlığı, finansal sisteme erişimlerini zorlaştırmaktadır (Ledgerwood, 1999). Bu nedenlerle mikro finans kuruluşları, kadınlara yardım etmek için doğrudan finansal hizmet sağlamaktadır.

2.2. Türkiye’de Mikro Kredi uygulamaları

Türkiye’de mikro kredi uygulaması günümüz itibariyle Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı’na (KEDV) bağlı MAYA Programı, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı’na (TİSVA) bağlı Türkiye Grameen Mikro Finans Programı (TGMP) ve il özel idareleri tarafından yürütülmektedir. Türkiye’de kadın ve mikro finans hakkında genel olarak kabul edilen görüş, Grameen banka deneyimlerine dayalı, Grameen tipi mikro kredi uygulamasıdır.

Türkiye’nin ilk mikro kredi kurumu olan MAYA’nın amacı, küçük çaplı bir iş yapmakta olan dar gelirli kadınlara, bu işlerini geliştirebilmeleri ve ekonomik hayata aktif olarak katılabilmeleri için küçük miktarlarda borç para vermektir (KEDV, 2016).

Türkiye’de mikro krediyle ilgili diğer girişim ise Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) bünyesinde başlatılan Türkiye Grameen Mikrofinans Programıdır (TGMP). TGMP’nin amacı, özellikle kırsal kesimde ve şehirde yaşayan yoksul kadınlara kredi vererek, onların gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları suretiyle yaşam standartlarını yükseltmektir. Diğer taraftan, yoksulların küçük birer işletme sahibi olmaları sağlanarak yoksulluğun ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Özetle mikro kredi uygulaması, kırsal kesimde ve şehirlerde yoksulların sermaye sorunlarını çözmeyi hedeflemektedir (TGMP, 2016). TGMP’nin işleyişi Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) ile valilikler arasında imzalanan protokoller çerçevesinde sağlanmaktadır. TGMP hedef kitle olarak kırsal ya da kentsel alanda yoksulluk sınırının altında yaşayan kadın nüfusu seçmektedir. TGMP’nin hizmetlerinin önemli kısmını mikro krediler oluşturmaktadır. Diğer hizmetleri ise; tasarruf, emeklilik, sigorta vb. (Tablo 2.2.1).

Tablo 2.2.1. TGPM Hizmetleri

Krediler	<ul style="list-style-type: none"> - Temel kredi - Girişimci kredisi - Hayvancılık kredisi - Sosyal kalkınma kredisi - İletişim kredisi
Diğer hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> - Mikro sigorta - Mikro konut sigortası - Mikro emeklilik - Gönüllü tasarruf

Kaynak: TGMP, 2016.

Bugün Gramen Bank’ın sahipleri, hizmet verdiği dar gelirli müşterileridir. Müşteriler, hisselerin %90’ına sahip olup; kalan %10 ise devlete aittir. Gramen Bank, Türkiye’de 67 ilde 110 şube ile faaliyette bulunmaktadır. Mikro kredinin sektörel dağılımı incelendiğinde; işlem ve üretim %37.9, tarım %1.9, hizmetler %2.6, hayvancılık %6.1, işletme sahipliği %21.0 ve ticaret %30.5 pay almaktadır (TGMP, 2016).

Mikro kredi uygulamaları ülkelere göre değişmekle birlikte ortak uygulamalar şunlardır: Müşterilere güven esasına dayanır. Geri ödemelerde sorun yaşandığında, müşterinin ödeme planı yeniden yapılandırılır. Müşteriler, mikro finans kuruluşunun verdiği eğitimlere (3 gün) katılır. Mikro kredi vadesi genellikle bir yıldır ve geri ödemeler haftalık olarak yapılır (Ateş ve Ögütoğulları, 2012). Bu sistemde en büyük teminat grup üyeliği olup; borcunu geri ödeyemeyen kişiye karşı grup baskısı oluşturulmasıdır (Birgili ve Akbulaev, 2008).

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Araştırmanın Veri Seti ve Kapsamı: Araştırmanın verilerini birincil ve ikincil veri kaynakları oluşturmaktadır. Araştırmada ikincil veri kaynağı olarak; TÜİK verileri, T,C, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı raporları ve Türkiye Grameen Mikro Finans Programı dokümanlarından yararlanılmıştır.

Çalışma alanı: Mersin İli Mersin Grameen Bankası Mikro Finans Şubesi proje yürütücüleri ile görüşmeler yapılarak; mikro kredi uygulamaları hakkında bilgi alınmıştır. Araştırma evrenini söz konusu Şube'den mikro kredi alan kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma Mayıs 2015 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu tarihte Mersin Gramen Bankası Mikro Finans Şubesi'ne bağlı mikro kredi kullanan 370 aktif üye saptanmıştır. Basit örnekleme yöntemi ile mikro kredi kullanan 40 kadın (8 grup) örnek hacmini oluşturmuştur. Beşer kişiden oluşan sekiz grup üyesiyle (40 kişi), yüz yüze anket yapmak suretiyle veriler toplanmıştır. Anketler, Mersin İli Mersin Grameen Bankası Mikro Finans Şubesi proje yürütücüleri eşliğinde yapılmıştır.

Verilerin analiz edilmesi: Verilerin analizinde, betimleyici istatistiklerden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. Mersin İli Mikro Kredi Uygulaması

Mersin'de, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) ile Mersin Valiliği arasında 9 Ocak 2012 tarihinde imzalanan protokolle, Türkiye Grameen Bankası Mikro Finans Mersin Şubesi açılmıştır (Mersin TGMP Şubesi).

Şubenin kuruluşundan bu yana sisteme 671 kişi dahil olmuştur. Dağıtılan kredi miktarı ise toplam 229,355 \$'dır.2012-2014 yılları arasında TGMP Mersin Şubesi'ne üye sayısı artışıyla birlikte, dağıtılan kredi miktarı da artmıştır. 2014 yılında dağıtılan kredi tutarındaki artışın bir önceki döneme göre çok az olması, dolar kuru ile açıklanabilir, Şube'nin mikro kredi kullanan hali hazırda 457 aktif üyesi bulunmaktadır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. Üye sayılarının ve dağıtılan kredi tutarlarının yıllara dağılımı

Yıllar	Üye Sayısı (kişi)	Dağıtılan Kredi tutarı (\$)	Dolar Kuru (TL)
2012	119	114.333,34	1,80
2013	169	204.348,79	1,90
2014	235	229.355,53	2,19

Kaynak: Mersin TGMP Şubesi, 2015

Mersin İli Mersin Grameen Bankası Mikro Finans Şubesi proje yürütücüleri, üyelerinin evlerine haftalık ziyaretler yaparak; üyelerinin ekonomik durumunu, krediyi geri ödeyebilecek durumda olup olmadığını ve bütün ailenin yarar sağlayıp sağlamadığını sürekli kontrol etmektedir.

4.2. Araştırma Alanında Mikro Kredi Kullanan Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri

Mikro finans faaliyetlerinin başarısı dar tanımlanmış müşteri grupları ile başlamaktadır Ledgerwood (1999). Şekil 1’de görüldüğü üzere; mikro finans kuruluşları, yoksulluk düzeyini (yoksul, çok yoksul vb) içeren nüfus grubunun sosyo-demografik ve ekonomik özelliklerini (cinsiyet, yaş, aile yapısı, coğrafi yer, etnik köken ve din, gelir düzeyi vb.) dikkate almalıdır (Ledgenwood and Gibson, 2013).

Tablo 4.2. Araştırma Alanında Mikro Kredi Kullanan Kadınların Sosyo-Demografik Göstergeleri

<u>Yaş grupları</u>	<u>%</u>	<u>Eğitim düzeyi</u>	<u>%</u>	<u>Medeni durum</u>	<u>%</u>
20 - 29	8,1	Okur-yazar	8,1	Evli	78,4
30 - 39	43,2	değil	2,7		
40 - 49	21,6	Okur - yazar	43,2	Bekar	13,5
50 - 59	21,6	İlkokul	29,7	Dul	
60 +	5,4	Ortaokul	16,2		
		Lise			

Araştırma alanında mikro kredi kullanan kadınların %43,2’si 30-39 ve %43,2’si ise 40-59 yaş aralığındadır. 30 yaşın altında ve 60 yaşın üstünde mikro kredi kullanma oranı düşmektedir. Medeni durum araştırma alanında kadınların mikro kredi kullanma durumunu etkilemektedir. Evli olan kadınların mikro kredi kullanma oranı en yüksektir (%78,4). Eğitim düzeyi arttıkça kadınların mikro kredi kullanma oranı düşmektedir. Mikro kredi kullanan kadınların %43,2’si ilkokul, %29,7’si ortaokul ve %16,2’si ise lise mezunudur (Tablo 4.2). Bu bulgular Sakarya ve Bilecik İllerinde yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Sakarya İli’nde yapılan çalışmada da mikro krediyi en çok kullanan kadınların 26-35 yaş aralığında (%34,4) olduğu belirtilmiştir. Mikro kredi kullanıcılarının çoğunluğu evli kadınlardır (%71,1). Yine mikro kredi kullanan kadınların ilkokul mezunu (%31,1) olduğu görülmektedir (Öz ve Çolakoğlu, 2014). Bilecik ilinde yapılan çalışmada da 26-35 yaş arasında mikro kredi kullanımı en yüksektir (%38,4). Yine kadınların %54’ü ilkokul mezunudur. Büyük çoğunluğunu evli kadınlar (%85) oluşturmaktadır (Çiftçi ve Akkul, 2011).

4.3. Araştırma Alanında Mikro Kredi Kullanan Kadınların Ekonomik Özellikleri

Araştırma alanında hane geliri 1000 – 1500 TL olan kadınların (%40,5) en çok mikro kredi kullanan grup olduğu saptanmıştır. Hane geliri 500 – 1000 TL ve 1500 – 2000 TL olan kadınlarda

mikro kredi kullanma oranı yaklaşık %20'dir. Hane geliri 500 TL'nin altında ve 2000 TL'nin üstünde olan kadınlarda mikro kredi kullanma oranı düşmektedir (Tablo 4.3).

Kadınların %67,6'sı sosyal güvenlik çatısı altında olup; %16,2'si yeşil kart sahibidir. Kadınların %16,2'sinin ise sosyal güvencesinin olmadığı belirlenmiştir (Tablo 4.3). Sakarya İli'nde yapılan çalışmada da mikro kredi kullanan kadınların %43,3'ü yeşil kartlı olduğunu belirtmiştir (Öz ve Çolakoğlu, 2014).

Tablo 4.3. Araştırma Alanındaki Hanelerin Ekonomik Göstergeleri

Miktar (TL/hane)	Gelir (%)	Sosyal Güvenlik	%
500 TL'den az	5,4	Bağ Kur, Emekli Sandığı, SSK	67,6
501 - 1000 TL	21,6		
1001- 1500 TL	40,5	Yeşil Kart	16,2
1501 – 2000 TL	18,9	Sosyal güvencem yok	16,2
2000 TL'den fazla	13,5		
Toplam	100,0	Toplam	100,0

4.4. Araştırma Alanındaki Kadınların Mikro Kredi Uygulamalarını Öğrenme Kaynakları ve Kullanma Süreleri

Tablo 4.4. Araştırma Alanındaki Kadınların Mikro Kredi Uygulamalarını Öğrenme Kaynakları ve Kullanma Süreleri

Öğrenme Kaynakları	%	Kullanma Yılı	%
Eşim ve akrabalarım	5,4	0-1 yıl	54,1
Arkadaşlarımdan	83,8	1-2 yıl	37,8
Mikro kredi çalışanlarımdan	2,7	2-3 yıl	5,4
Medyadan	5,4	3 +	2,7

Diğer	2,7		
Toplam	100,0	Toplam	100,0

Tablo 4.4’de görüldüğü üzere, araştırma alanında kadınlar mikro kredi uygulamalarından arkadaşları aracılığıyla haberdar olduklarını ifade etmişlerdir (%83,8). Sakarya’da mikro kredi kullanıcılarının büyük çoğunluğu mikro krediden komşu-akraba vasıtasıyla haberdar olmuştur (Öz ve Çolakoğlu, 2014). Araştırma alanındaki kadınların yaklaşık yarısı bir yıldır mikro kredi kullanmaktadır. İki yıldır kullananların oranı ise %37,8’dir. Kadınların %85,6’sı tekrar mikro kredi almak istediklerini belirtmişlerdir (Tablo 4.4). Bu bulgular, kadınların öğrenme kaynaklarının en sık görüştükları kişiler olduğunu göstermektedir.

4.5. Araştırma alanında kadınların mikro kredi kullanma amaçları, faaliyet alanları ve mekanları

Araştırma alanında kadınların %56,0’sı mikro krediyi iş kurmak için, %27’si aile bütçesine katkıda bulunmak ve %18,9’u ekonomik bağımsızlığını kazanmak amacıyla kullanmak istediklerini belirtmişlerdir. Kadınların %43,2’si iş kurmak, %40,5’i işlerini büyütmek, %10,8’i borçlarını ödemek ve %5,4’ü evin ihtiyaçlarını karşılamak için mikro kredi kullanmışlardır. Şengür ve Taban (2012)Eskişehir’de yaptıkları çalışmalarında; mikro kredi kullanan kadınların aldıkları kredileri en çok kendi işlerini kurmak (%43) için aldıklarını belirtmişlerdir. Sakarya’da mikro kredi kullanıcılarının yarısından fazlası mikro krediye mevcut işini geliştirmek (%60) amacıyla başvurmuştur (Öz ve Çolakoğlu, 2014).

Kadınların iş kurma nedenleri ile ilgili Çakıcı’nın (2003: 87-88)Mersin’de 160 girişimci kadın üzerinde yapmış olduğu araştırmada; kazanç elde etmek, bağımsız çalışma ve sosyal yaşam sürme istekleri gibi faktörlerin ön plana çıktığı belirlenmiştir. Çelik ve Özdevecioğlu’nun (2001) Nevşehir’de yaptıkları bir diğer araştırmada ise, kadınların girişimci olmalarında daha çok aileye ek gelir sağlamak, kocanın ölmesi, kendini ispat etme ve geçmiş mesleki tecrübelerin ticari hayata aktarılması gibi faktörlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Tan’ın (2006: 529) Kastamonu’da yapmış olduğu araştırmada ise; üretken olma, başarı tutkusu ve bilgi birikimi (%42), bağımsız çalışma arzusu (%25), kazanç elde etme isteği (%14), aile işini devam ettirme isteği (%14) ve başka seçeneğin olmaması (%5) gibi faktörlerin kadınların iş kurma nedenleri olarak belirlenmiştir.

Mikro kredi kullanan kadınların %29,7’sinin el sanatları, %21,6’sının ticaret, %5,4’ü seyyar satıcılık, %5,4’ü tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösterdiği saptanmıştır. Bilecik’te ise; kadınların %37’si üretim ve işlem, %27’si iş ve ticaret, % 16’sı dükkan sahibi, % 15’i seyyar satıcılık, % 1’i hayvancılık alanında faaliyet göstermiş olup; yaklaşık %4’ü ise herhangi bir iş yapmamıştır (Çiftçi ve Akkul, 2011).Nitekim Türkiye Grameen Bankası Mikro Finans Mersin Şubesi (Mersin TGMP Şubesi) yetkilileri de; kadınların mikro kredi kullanım alanlarının tarım ve hayvancılık, kozmetik, kuaför, iç giyim, konfeksiyon, temizlik malzemesi, kuru temizleme, salça yapımı, terzilik, bakkal, bijuteri, tuhafiyecilik, el sanatları, ev lokantası, balık ağı yapımı, ahşap boyama olduğunu ifade etmişlerdir.Ledgerwood, (1999:1) çalışmasında; mikro finans kredilerinden yararlanan müşterilerin genellikle tüccarlar, sokak satıcıları, küçük çiftçiler,

kuaför ve temizlik işleri gibi hizmet sağlayıcılar ile zanaatkarlar ve nalbant, demirci, terzi gibi küçük üreticiler olduğunu belirtmiştir. Mikro kredi ile yapılan işlere bakıldığında hemen hemen hepsinin geleneksel faaliyetler olduğu görülmektedir.

Araştırma alanında kadınların çalışma mekanlarının ev (%64,9), dükkan (%16,2) ve seyyar (%18,9) olduğu tespit edilmiştir. Kadınların, çalışma mekanlarının çoğunlukla ev olması, yüklerini daha da artırmaktadır.

4.6. Araştırma Alanındaki Kadınların Mikro Kredi konusundaki sorunları ve beklentileri

Araştırma alanında kadınların büyük çoğunluğu (%70,3) kredi geri ödemelerinde sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Kadınların %54,1'i kredi borcunu kendisi öderken; %32,4'ünün eşi ödüyor ve %13,5'i borçlanarak ödemektedir (Tablo 4.6.1). Ancak geri ödemelerin, kredi verildikten bir hafta sonra başlaması yeni iş kuranları sıkıntıya sokacağı açıktır. Güzel (2011) çalışmasında; alınan kredilerin geri ödenmesinde grup baskısının olumlu etkisi bulunduğunu belirtmiştir. Yapılan çalışmalar kadınların fazla sorumluluk duygusuna sahip olduğunu göstermektedir. Genelleme yapmak zor olsa da; kadınların, tasarruf oranları ve kredi geri ödeme oranları erkeklere göre daha yüksektir (Ledgerwood, 1999:38). Nitekim Güzel (2011), kadınların aldıkları kredileri geri ödeme bakımından ve tasarruf etme konusunda oldukça başarılı olduklarını, ancak kadınların risk almayı istemedikleri için, kurdukları işyerlerinin belli bir ölçüye kadar büyüttüklerini vurgulamıştır.

Tablo 4.6.1. Araştırma Alanındaki Kadınların Mikro Kredi Geri Ödemelerinde Zorluk Yaşama Sıklıkları ve Geri Ödemeleri Nasıl yaptıkları

Zorluk Yaşama Sıklığı	%	Zorluk Yaşandığında Kredi Geri Ödeme	%
Her zaman	2,7	Eş Ödüyor	32,4
Sık sık	2,7	Grup arkadaşlarından borçlanılıyor	10,8
Zaman zaman	2,7	Komşulardan borçlanılıyor	2,7
Nadiren	21,6	Kendisi ödüyor	54,1
Hiçbir zaman	70,3		
Toplam	100,0	Toplam	100,0

Güneş (2010:88) çalışmasında; mikro kredi geri ödemelerinin bu kadar yüksek olmasının nedenlerinin faiz, mahkemeye verilme korkusu, bir daha kredi alamama, gruptaki arkadaşların zor durumda kalması ve komşulara rezil olma duygusu olduğunu belirtmiştir. Birgili ve Akbulaev (2008) ise; mikro finans kurumlarının başarılarının, kredi geri dönüşüm oranına göre

değil; müşterilerinin hayatında olumlu gelişmeler olup-olmadığına göre analiz edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırma alanındaki kadınlar kredi miktarlarını yetersiz bulmakta (%32,4) ve %18,9'u ürünlerine müşteri bulamamaktan şikayet etmektedir (Tablo 4.6.2). Geleneksel kadın becerilerinin ve çoğunlukla evden çıkmadan üretilen ürünlerin, satın alma gücünün sınırlı olduğu dar bir pazara sunulması, pazarlama sorununun yaşanmasına neden olmaktadır (Buğra, 2007).

Araştırma alanında kadınların %97,3'ü mikro kredi miktarının artırılmasını, %24,3'ü ödeme süresinin uzatılmasını ve %75,6'sı mikro finans kuruluşunda çalışanların yol gösterici olmalarını istemektedirler. Bu nedenle mikro finansman kuruluşunda çalışanlar kredi müşterilerine yakın olmalı, konularında uzman olup; müşterileriyle ilgilenebilmelidir. Mikro finansman kuruluşu müşterilerine gerekli teknik bilgi ve eğitim vermeli, üretmeyi planladıkları ürünler için gerekli pazar araştırması yapmalı, hatta yeni pazarlar oluşturulmasına çalışmalıdır (Dündar, 2007). Sakarya İli'nde yapılan çalışmada ise mikro kredi kullanan kadınların %81,1'i mikro kredi uygulamasında herhangi bir sorun yaşamadığını belirtirken, %11,1'i ödeme dönemlerinin haftalık olmasından ötürü, %7,7'si ise grup kurma aşamasında sorun yaşadıklarını ifade etmiştir (Öz ve Çolakoğlu, 2014). Diğer yandan Gür (2012) ise çalışmasında; mikro kredi sağlanırken karşılaşılan sorunların sırasıyla %49 kredi kullananların eğitim seviyesi, %40 aile ve yakınların sorun olması, %30 dayanışma gruplarının oluşturulmasında sorun olması, %14 saha elemanlarının sayısının yetersizliği ve %12 mikro kredi projesinin tanıtımının yetersizliği olduğunu belirtmiştir. Kabakçı ve Günsoy, (2012:33) yaptıkları çalışmada; verilen mikro kredi miktarlarının düşük olmasının, yüksek gelir getiren işlerin yapılmasının önünde önemli bir engel olduğunu vurgulamışlardır.

Tablo 4.6.2. Araştırma Alanında Mikro Kredi kullanan Kadınların Sorunları

Sorunlar	%
Müşteri bulamamak	18,9
İş yeri sahibi olamamak, Kiralayamamak ya da kira ödemede zorlanmak	2,7
Kredi miktarı yetersiz	40,6
Sorunum Yok	37,8
Toplam	100,0

Araştırma alanındaki kadınların %64,9'u devletin desteğini görmediklerini belirtmişlerdir. Devletten beklentilerinin ise; kadınlara iş olanaklarının sağlanması (%62,1) ve devlet yardımlarının asıl ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması (%18,9) olarak vurgulamışlardır. Kadınların %19'u ise fikri olmadığını söylemiştir.

4.7. Araştırma Alanında Mikro Kredi Kullanan Kadınların Yaşamında Sosyo-Ekonomik Değişmeler

Mikro kredi, üyelerinin yaşamında hem ekonomik değişimler, hem de sosyal değişimler de sağlamaktadır. Araştırma alanında mikro kredi kullanan kadınların %78,4'ü hane gelirlerinin arttığını, %62,2'si daha iyi yaşam sürdüklerini, %73,0'ü çevre ile ilişkilerinin geliştiğini, %70,3'ü kendisine daha fazla saygı duyulduğunu, %78,4'ü özgüveninin arttığını, %49,9'u eşinin desteğinin arttığını ifade etmişlerdir. Kadınların çevre ile ilişkileri gelişmiştir. Çünkü kadınlar işi, evlerinde bile yapıyor olsalar; malzeme almak veya ürünlerini satmak gibi nedenlerle evden dışarıya çıkmaktadırlar.

Sakarya İli'nde yapılan çalışmada da mikro kredi kullanımının gelir düzeyini artırdığı ve yoksulluğu azalttığı ileri sürülmüştür. Ayrıca mikro kredi kullanan kadınların sosyalleştikleri (%13,3) ve özgüvenlerinin arttığını (%14,4) belirtilmiştir. Ancak kadınların üçte biri (%33,3) ise yaşamlarında bir değişim olmadığını ifade etmiştir (Öz ve Çolakoğlu, 2014). Bayraktutan ve Akatay (2012)'da Kocaeli'nde mikro kredi kullanarak çalışmaya başlayan kadınların, özgüvenlerinin arttığını, daha mutlu olduklarını ve sosyalleştiklerini belirtmişlerdir. Bilecik'te ise kadınların, arkadaş çevrelerinin çoğalması ve aile içi ilişkilerine olumlu yönde yansması gibi çok önemli katkıları olmuştur (Çiftçi ve Akkul, 2011). Ören ve ark. (2012) Isparta'da yaptıkları çalışmalarında; mikro kredi kullanımının kadınların hayatlarında ekonomik açıdan çok büyük dönüşümler yaratmasa da; sosyal yönü ile dayanışma, birlikte hareket edebilme, özgüven kazanma gibi sosyo-psikolojik destek sağladığını belirtmişlerdir. Şengür ve Taban (2012)'da, mikro kredinin kadınlara etkisinin sadece gelir üzerinden olmayıp; sosyal açıdan da (aile ve toplum içerisindeki roller) katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Balkız ve Öztürk (2013:1) çalışmalarında; kadınların mikro krediyle yaptıkları işlerin çoğunlukla geleneksel işler olduğuna dikkat çekip; ev dışında güvenceli, düzenli gelir getiren ve onları kamusal hayata sokan işler olmadığını vurgulamışlardır. Ledgerwood, (1999) çalışmasında; kadınların gelirindeki artışın, erkeklerin gelirinin artışından daha fazla oranda hane halkına ve topluma yarar sağladığı belirtmiştir.

Bütün bunlar sonucunda, araştırmamızda mikro kredinin kadınlara ve "aslında" ailelerine ekonomik katkısının göz ardı edilemeyeceğini, kadınların sistemden beklentilerinin büyük oranda ekonomik kökenli olduğunu ve uygulamanın sosyal ve kültürel fonksiyonlarının geri planda kaldığını söylememiz mümkündür.

5. SONUÇ

Günümüzde yerel kalkınmada kadınlar önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda; kadınların kendi işine başlaması için mikro finansman bir seçenek olarak görülmektedir. Kadınların mikro kredi ile öz sermayeye sahip olması veya başlangıç için gerekli finansmana ulaşması mümkün olacaktır. Ancak verilen mikro kredi az olduğundan kadınlar çoğunlukla benzer alanlarda, küçük ölçekte faaliyet göstermektedirler. Bu faaliyetler emek yoğun ve düşük gelir getiren özellik taşıması nedeniyle, hane halkı açısından sadece ek gelir sağlamaktadır.

Gramen Bank'ın sahipleri, hizmet verdiği dar gelirli müşteriler olduğuna göre (%90); bu mikro kredi faiz oranlarının yüksek olduğunu (yaklaşık %20) anlamına gelmektedir. Bu faiz oranı ile yoksullukla mücadele etmek, işleri büyütmek mümkün değildir.

Genel olarak kadınlar riski az, sürdürülebilir ve aynı zamanda ev sorumluluklarını devam ettirebilecekleri alanlarda faaliyette bulunmayı tercih etmektedirler. Diğer bir deyişle kadınlar mikro krediyi tarım ve hayvancılık, kozmetik, kuaför, dikiş-nakış, bakkal, bijuteri, tuhafiyeye, el sanatları, ev lokantası vb alanlarda kullanmaktadırlar.

Mikro finans uygulamaları özellikle mikro kredi, müşterilerinin yaşamında hem ekonomik (refah, gelir artışı vb.)hem de sosyal (statü, çocukların beslenmesi ve eğitimi)ve kişisel (itibar ve özgüven vb.) değişimler yaratmaktadır. Bununla birlikte, mikro kredi ile sağlanan gelirin sürdürülebilir ve düzenli olduğu konusunda bulgu sağlanamamıştır.

Bu bağlamda;

- Mikro kredi sisteminin başarılı sonuçlar vermesi için kredi miktarlarının, yapılacak işe göre belirlenmesi gerekir.
- Devlet, kamu ve özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarının Gramen Bank'a finansal destekleri sağlanarak; faiz oranları düşürülmelidir.
- Mikro kredi kullanan kadın girişimciler bir araya gelerek (kooperatif benzeri yapı) daha büyük pazar ortamına üretim yapmalıdırlar ki; kadınların sosyo-ekonomik yaşamlarında beklenen değişimler sağlanabilsin.
- Kadınlara, sadece mikro kredi vererek yoksullukla mücadele etmek mümkün değildir. Mikro krediden yararlanan kadınlara eğitim (pazarlama, üretim, muhasebe, maliyet hesaplaması, hammadde temini vb. konularda) verilmeli ve yönlendirilmelidirler (uygun hammadde temini, pazar bulmak vb. konularda).

KAYNAKLAR

- Ateş, G. ve Öğütoğulları, E. (2012). Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Mikro kredi Uygulamaları, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2012, Cilt 14, Sayı 2, s. 33-54.
- Benmayer, G. (2016). Türkiye'de Mikro Kredi Nasıl Uygulanıyor, Türkiye Gramen Mikro Finans Programı, Haberler, 29,02,2016, <http://www.tgmp.net/tr/haber/turkiye'de-mikrokredi-nasil-uygulaniyor-/219>.
- Balkız, Ö. I. ve Öztürk, E. (2013). Neo-Liberal Gelişme Anlayışı ve Kadın: Mikro Finans Uygulamaları Kadınları Güçlendiriyor mu?, *Mediterranean Journal of Humanities*, III/2, 1-21.
- Bayraktutan, Y. ve Akatay, M. (2012). Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 1-34.
- Birgili, E. ve Akbulaev, N. (2008). Orta Asya Ülkelerinde Mikro Finans Uygulamaları, II. Uluslar arası Sosyal Bilimciler Kongresi, s.303-313.

- Buğra, A. (2007). Yoksullukla Mücadele Yöntemi Olarak Mikrokredi: Acıklı Bir Hikaye, *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Bülteni*, sayı:2, 01-2007, s. 1-4. www.spf.boun.edu.tr
- Can, Y. ve Karataş, A. (2007). Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği, *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F.Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*: 251-261.
- Çakıcı, A. (2003). Mersin'deki Kadın Girişimcilerin İş Kurma Öyküsü ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler, 11. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı (Afyon).
- Çelik, C. ve Özdevecioğlu, M. (2001). Kadın Girişimcilerin Demografik Özellikleri ve Karşılaştıkları sorunlara İlişkin Nevşehir İlinde Bir Araştırma, 1. Orta Anadolu Kongresi (Nevşehir): 487-498.
- Çiftçi, N. ve Akkul, R. (2011). Cinsiyetler Arası Gelir Eşitsizliğini Gidermede Mikro Kredi Uygulamalarının Etkinliği: Bilecik İli Örneği, *Anadolu International Conference in Economics II June 15-17, 2011, Eskişehir, Turkey*.
- Dündar, S.O. (2007). Mikro Finansman, Türkiye kalkınma Bankası A.Ş., Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara, GA-07-05-08.
- Gökyay, Ç. (2008). Türkiye'de Mikro Kredi Uygulamaları ve istihdama Yansımaları, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara. http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri.
- Güneş, S. (2010). Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi, T.C.Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Gür, B. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Türkiye'de Mikro Finansman Uygulamaları, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl: 11 Sayı: 21 Bahar 2012 / 1 s.87-106.
- Güzel, S. (2011). Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Dünya Bankası ve Mikro Kredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, *Azerbaycan Vergi Haberleri*, 8/2011, s.79-96., UOT 330.59:339.732.
- İTO, (2004). Mikro Kredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2004:32.
- Kabakçı, E. ve Günsoy, G. (2012), "Mikro Kredinin Kadın Yoksulluğunu Azaltmadaki Rolü ve Eskişehir Uygulaması", Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK) 3. Uluslararası Ekonomi Kongresi Bildiriler Kitabı, 01-03 Kasım, İzmir, 1-36.
- KEDV, 2016. MAYA Nedir, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı, <http://www.kedv.org.tr/maya/>, Erişim Tarihi: 01.09.2016.
- Khandker, S. R., Khalily, B., and Khan, Z. (1995). Grameen Bank: Performance and Sustainability, Discussion Paper No. 306, Washington, D.C. World Bank.

- Ledgerwood, J. (1999). *Microfinance Handbook: An Institutional and Financial Perspective*, 18771 Sustainable Banking with the Poor, The World Bank, Washington, D,C,
<https://brownschool.wustl.edu/sites/DevPractice/Microfinance%20Reports/World%20Bank%20Microfinance%20Handbook.pdf>.
- Ledgerwood, J. and Gibson, A. (2013). *The Evolving Financial Landscape, The New Microfinance Handbook A Financial Market System Perspective*, Edited by Ledgerwood, J., Earne, J., Nelson C., The World Bank, p.15-48.
- Ouma C. O. & Rambo C. M. (2013). *The Impact of Microcredit on Women-Owned Small and Medium Enterprises: Evidence From Kenya*, *Global Journal of Business Research*, Vol.7, No.5, p.57-69.
- Ören, K., Negiz, N., Akman, E. (2012). *Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikro Kredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme*, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 2, s.313-338.
- Öz, C. S. ve Çolakoğlu, C. (2014). *Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamasının Sakarya İli Özelinde İncelemesi*, *Çalışma ve Toplum*, 2014/4 s.177-206.
- Paulson, A.L. and Townsend, R.M. (2005). *Financial Constraints and Entrepreneurship: Evidence from The Thai Financial Crisis*, *Economic Perspectives* 3Q/2005, p.34-48.
<http://robertmtownsend.net/sites/default/files/files/papers/published/FinancialConstraints2005.pdf>
- Şener, Ü. (2009). *Kadın Yoksulluğu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu*,
http://www.yarbis1.yildiz.edu.tr/web/userCourseMaterials/gonel_057a8f362106a4651752e643bb bce542.pdf
- Şengür, M. ve Taban, S. (2012). *Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği*, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2012, 13(1). 59-89.
- Tan, F.Z.S. (2006). *Tarihi Akış İçinde Kastamonu Kadın Girişimciliği*, 14. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı (Erzurum).
- T.C. Merkez Bankası, (2011). *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*.
- TGPM, (2016). *TGPM Sunumu*, <http://www.tgmp.net/tr/>, Erişim Tarihi: 01.09.2016.
- Türk, T. Ve Ünlü, H. (2016). *Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği*, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 7, Sayı: 14, ss.92-104.